Odd Magne Bøe

Førstelektor, Høgskolen i Sør-Trøndelag

”Vi har musikk i skolen for å bli bedre til å synge!” Elevens egen stemme om sang i skolens musikkopplæring

Sammendrag

Artikkelen fokuserer på elevenes egne opplevelser omkring sangaktivitet i skolens musikkopplæring. Sang i skolen drøftes i lys av de rammene vi finner i ”Læreplanverket for Kunnskapsløftet” (LK06). Et sentralt spørsmål vil være om elever i ulike aldre forteller om endring av musikkaktiviteter i takt med et utvidet aktivitetsregister i faget. Jeg vil i tillegg diskutere i hvilken grad elevens stemme vil kunne bringe fram ny viten om musikkfaget. Artikkelen er tredelt. Først beskrives målet med studien og begrunnelser for valg av metode. Deretter presenteres resultater fra empirien, basert på kvalitative data fra elevintervjuer. I den tredje delen tar drøftingen utgangspunkt i funn jeg gjorde i min studie.

Innledning

I denne artikkelen vil jeg presentere resultater fra en treårig studie om musikkfaget i skoler i Trondheimsregionen. Studien er basert på gruppeintervjuer av barn på ulike trinn. Tittelen ”Vi har musikk i skolen for å bli bedre til å synge” gjenspeiler fokuset for artikkelen som er hva elever forteller om egne opplevelser, ønsker og drømmer i forbindelse med sangaktiviteter innenfor rammen av skolens musikktimer. Artikkelen vil ha et spesielt fokus på det å synge. Et historisk tilbakeblikk viser at fagets nasjonale rammer begrenset seg bare til sang fram til 1960. De siste 50 årene har faget utvidet aktivitetsregisteret og fått benevnelsen musikk. Denne artikkelen vil si noe om hvorvidt lærernes praksis har endret seg i takt med nye nasjonale føringer.

Veien fra formulert til realisert læreplan kan være lang. Studier av utviklingen av ulike planverk de siste tiårene har gitt et visst kjennskap til endringer i nasjonale rammer i Norge. I Stortingsmelding nr. 11: *Læreren. Rollen og utdanningen* (KD 2008-2009, s. 48) beskriver Kunnskapsdepartementet en situasjon hvor forskere sjelden inkluderer elevens fortellinger i datagrunnlaget. Det er begrenset tilfang med litteratur som fokuserer på hva elevene selv forteller om reelle aktiviteter, metoder og læring i de enkelte fag. Elevene sitter inne med viktig kunnskap om musikkopplæringen i skolen, og jeg ønsker å ta deres erfaringer på alvor. I denne artikkelen vil jeg drøfte om min studie kan spore fagets endringer ut fra det elevene har opplevd i skolens musikktimer. I metoddelen vil nettopp elevintervjuer få et spesielt fokus.

J. I. Goodlad (1992) har, blant annet i England og Norge, forsket på sammenhengen mellom formulert læreplan og opplevd læreplan. Goodlad mener at den opplevde læreplanen er den siste og beste testen på om planmakerne har nådd fram til barna og det virkelige liv med sine visjoner og mål. Jeg vil i det følgende presentere og drøfte funn basert på 64 gruppeintervjuer av 275 elever.

Musikkfaget i Norge består i henhold til dagens nasjonale rammer fra 2006, *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*, LK06, av tre hovedaktiviteter: musisere, komponere og lytte. Innenfor ”å musisere” finner vi blant annet kompetansemål for alle elever i sang, spill og dans. I det følgende vil jeg rette søkelyset mot sangopplæring. Departementets rammer innenfor sang er klare; alle barn skal få sangopplæring hvert år: ”Hovedområdet omfatter praktisk arbeid med sang, spill på ulike instrumenter og dans, innenfor ulike musikalske sjangere og uttrykk på alle årstrinn” (LK06, s. 138).

Kunnskapsløftet, LK06, inneholder flere spesifikke kompetansemål for sangopplæringen, fordelt på 2., 4., 7. og 10. trinn. Det forrige læreplanverket fra 1997, L97, var innholdsstyrt, mens *Kunnskapsløftet* er målstyrt. Alle elever skal få sangopplæring hvert år i henhold til kompetansemål for de enkelte trinn i LK06. Det er opp til den enkelte musikk lærer å bestemme innhold og metode i arbeidet med å nå kompetansemålene. Ut fra disse ser vi at elevene blant annet i løpet av 10. år skal: ”delta i framføring med sang, improvisere over enkle stemmer, synge med fokus på intonasjon, eksperimentere med sang, synge unisont og flerstemt i gruppe og øve inn og framføre et repertoar” (LK06, s. 140-142). I tillegg finner vi under grunnleggende ferdigheter at elevene skal kunne uttrykke seg muntlig i musikk, og at dette: ”innebærer å synge, komponere ved å eksperimentere med stemmen og delta i samspill og vokal framføring” (LK06, s. 139). Elever på alle trinn skal: ”kunne bruke digitale verktøy... og opptaksutstyr” (ibid, s. 139). Disse målene bør kunne bidra til å sikre et variert innholds- og metoderepertoar i sangopplæringen.

Jeg vil presentere resultater som tar utgangspunkt i det elevene forteller om sangopplæring. Dette gir én versjon av det som de facto foregår i musikktime. Musikk lærere vil kunne fortelle en annen versjon. Mitt utgangspunkt for problemstillingene er at opplæringen i sang kan være i utakt med kompetansemålene i LK06. I det følgende vil denne problemstillingen bli belyst:

Er sangaktiviteten i norsk skole i takt med kompetansemålene i Kunnskapsløftet og hvordan kan målene eventuelt oppnås?

Metode

Hvilken metode bør man velge når man undersøker sangopplæring i musikkfaget i skolen? Hovedskillet går mellom kvalitative og kvantitative metoder. Jeg har prøvd å finne svar ved å benytte en kvalitativ metode, basert på elevenes egne utsagn i intervjuer.

Å intervju barn i grupper er en relativt lite benyttet metode i norsk skoleforskning, bortsett fra innenfor spesialpedagogikk¹. Vi finner også flere eksempler på intervjuer av barn innenfor helsesektoren i forbindelse med behandling og overgrep. Organisasjoner som blant annet *Redd Barna*, har intervjuet barn, og vi finner beskrivelser av dette på internett.² Metoden tar utgangspunkt i en tro på barnet.

Min studie tar ikke utgangspunkt i barnet, men i eleven, og forutsetter at elevens stemme kan være viktig når det gjelder ny innsikt i skole og opplæring. Jeg har derfor valgt å møte elevgrupper ansikt til ansikt, stille spørsmål, gjøre opptak og transkribere replikkvekslinger. Jeg har en hensikt med studien, og brukte derfor en strukturert intervjuguide med sju spørsmål i alle intervjuene som "en ramme for samtalen" (Løkken og Søbstad 1999). Dette gir: "Fokus i intervjuet og en bedre utnyttelse av tiden" (ibid, s.101). Gjennom strukturerte gruppesamtaler med elever i alderen 7 til 15 år har jeg forventning om å kunne fremskaffe ny og relevant kunnskap om sangaktiviteten i skolen.

Intervjuene er gjort på hjemmeskolen. Ledere, lærere, faglærere og foreldre ble informert i god tid før hvert intervju om hva samtalene med elevene kom til å dreie seg om. Hvert intervju varer i alt fra 4 til 25 minutter og er organisert rundt disse sju spørsmålene:

1. Hvorfor tror dere at dere skal lære musikk i skolen?
2. Hva gjør dere i musikktimene?
3. Synger dere sanger her på klasserommet/arealet?
4. Hva lærer dere i musikk? Spille? Synge? Danse? Komponere? Lytte?
5. Hva ønsker dere å gjøre og lære i musikk?
6. Hva er den beste opplevelsen dere har hatt her på skolen i musikk?
7. Forstår dere det dere lærer i musikk? Er det for lett? For vanskelig?

Å intervju barn med foreldrenes tillatelse har vist seg å være en utfordring, og ikke minst innebærer dette et stort ansvar for en forsker. Å la elever møte en fremmed forsker gruppevis i stedet for enkeltvis, er med på å gi en trygg opplevelse, noe som igjen kan medvirke til at elever tør å være ærlige i dialogen. Medlemmer i gruppen korrigerer hverandre under samtalen og gir sitt samlede bilde av "sannheten". En nøyte gjennomgang av enkeltreplikker i lydopptakene gir solide holdepunkter for å si at elevene har en positiv innstilling overfor egne lærere. Jeg finner ikke én eneste replikk i intervjuene som indikerer negative relasjoner til musikk lærere og andre ansatte ved skolen.

Hvis man velger å spørre barn og unge direkte om deres egne opplevelser, kan man ikke sikre seg mot, eller eliminere, uventet negativ respons. Den svenske musikkpedagogen Patricia Hagholm (2001) spør i en semesteroppgave elever på 6. trinn om hva de ønsker i musikktimene. En elev svarer: "Byta lærare" (ibid, s. 2). Elevene i min studie hadde imidlertid en meget positiv innstilling overfor egne lærere.

Spørreskjemaer, samt spørsmål til foreldre og foresatte om tillatelse til å foreta studien, ble sendt til 600 elever ved 13 skoler fra ulike bydeler i Trondheim, en by med 180 000 innbyggere 50 mil nord for Oslo. To skoler med 10. trinnelever kunne av ulike årsaker ikke delta i studien. Halvparten av foreldrene ga barna tillatelse til å la seg intervju i grupper på 4-5 elever³. Empirien i denne artikkelen består av svarene fra 275 elever, fordelt på 64 gruppeintervjuer, foretatt ved 11 skoler i perioden 2006- 2009. Elevene representerer 2., 4., 7. og 10. trinn. Disse fire trinnene ble valgt ut fordi kompetansemålene knyttet til sangopplæring i *Kunnskapsløftet*, er plassert etter disse. Jeg kunne dermed sammenligne kompetansemål direkte med aktiviteter og hvilke muligheter elever eventuelt har for å oppnå disse. Hvis kompetansemålet ifølge *Kunnskapsløftet* er at elevene skal synge flerstemt etter 7. trinn, må de nødvendigvis oppleve aktiviteten i musikktimer på mellomtrinnet. Under grunnleggende ferdigheter skal alle elevene: "kunne bruke digitale verktøy... og opptaksutstyr", og det er interessant å se om elevene forteller om situasjoner hvor de har gjort digitale opptak i forbindelse med sang eller framføringer.

Det kan forekomme feilkilder i situasjoner hvor man intervjuer grupper med barn. Elever kan svare det andre svarer slik at vi ikke får fram "sannheten": "I et gruppeintervju med barn bør man også være forberedt på at 'chaining' kan dukke opp. Det betyr at barn hekter seg på utsagn fra de andre og får sine assosiasjoner til det andre har sagt og spinner videre på det" (Eide og Winger 2003, s. 69). I min undersøkelse ser jeg noen slike situasjoner. Hvis den første som blir intervjuet, svarer ja i en spørreunde, skjer det enkelte ganger at de andre henger seg på. Et konkret eksempel på dette opplevde jeg i gruppe nr. 2 på 4. trinn på skole C⁴: "Jeg drømmer om å bli sanger." "Det gjør jeg også." "Vet ikke. Jeg synes det som Jens sier i så fall."

Denne studien inneholder kanskje i noen grad spørsmål som enkelte kan oppfatte som ledende, men som er stilt for å oppklare hva eleven mener. Steinar Kvale (2009) skriver i boka *Det kvalitative forskningsintervju* at: "Effekten av ledende spørsmål i et intervju har fått en temmelig overdreven oppmerksomhet" (Kvale 2009, s. 183). Han påpeker også at: "Det avgjørende spørsmålet er ikke hvorvidt intervjueren skal lede eller ikke lede, men *hvor* intervju spørsmålene skal lede, og hvorvidt de vil lede i viktige retninger, som vil gi ny, troverdig og interessant kunnskap" (ibid, s. 184).

Et konkret eksempel fra min studie i forbindelse med ledende spørsmål, er at ved å stille kontrollspørsmålet "hva?", kunne jeg få elever til å bli noe usikre. Flere slo retrett, noe som fikk elevens klare ja-svar til å ende opp som et nei-svar og motsatt. Å forlede barn til et ønsket svar var slett ikke intensjonen under intervjuet, men man skal være klar over at man er i en maktposisjon som voksen sammen med barn. Det kan se ut som om barna ønsker å gjøre den voksne fornøyd i en slik presset situasjon. Jeg vil gi noen eksempler på et svar som kanskje kan tolkes i den retning: "Har dere lekser i musikk?" spør jeg. "Nei.

Nei.” ”Hva?” spør jeg. De svarer: ”Jo, noen ganger så må vi pugge på sangene, hvis det er noe slik forestilling som kommer” (4D2). ”Har dere lekser i musikk?” spør jeg. I neste gruppe svarer en elev: ”Nei.” ”Hva?” gjentar jeg, og den samme eleven svarer: ”Jeg har lyst på lekser i musikk” (4E1).

Validitet forteller om hvordan dataene er samlet inn, om nøyaktigheten i arbeidet, om dataene er relevante for problemstillingen og undersøkelsen. Validitet går også på om de riktige spørsmålene er stilt, (Jørgensen og Kampmann 2000, s. 25). Ved hjelp av flere og nærmere spesifiserte spørsmål kunne et feiltolket ja-svar fra elever i min studie, ende opp som et korrekt nei-svar og motsatt. Elevene svarer ofte ja når jeg spør om de *spiller*, men da like gjerne i betydningen at de spiller fotball eller sjakk, eller at de spiller spill på PC'en. Mitt utgangspunkt for dette spørsmålet er om de spiller instrumenter. Et spørreskjema, uten muligheter for oppfølgingsspørsmål, ville gitt en svakere målesikkerhet (reliabilitet).

Et annet viktig punkt med hensyn til reliabiliteten er om transkripsjonene virkelig gjengir alt elevene sier og i deres eget uredigerte språk. I min studie har jeg gitt både lydopptak og en komplett uredigert papirversjon tilbake til lærere og elever slik at de har kunnet sjekke om det jeg skrev, var det som virkelig ble sagt i intervjuene. Dessuten har rektorene fått tilsendt nettadressen til den elektroniske boka: *⁵Musikklærerens lokale læreplan*, som har disse elev-intervjuene som basis. Dette har vist seg å gi trygghet for begge parter på veien fra elevintervjuer til elektronisk offentliggjøring av studien.

Mine intervjuer ga mulighet for åpne svar og er således i overensstemmelse med kravet vi finner hos Ann Kristin Larsen: ”Det kvalitative intervjuet kjenne-tegnes ved at informanten selv formulerer sine svar” (Larsen 2007, s. 82). Barna i studien formulerer sine egne svar, de synger i tillegg egne sanger, og kommer mer enn gjerne med kreative fortellinger om svært ulike emner og andre fag som opptar dem underveis i intervjuet. På 2. trinn viste det seg at tannfelling kunne være et ”forstyrrende” element som tok fokus, og på 10. trinn var elevene naturlig nok svært opptatt av emnet karaktersetting.

En undersøkelse, presentasjon og analyse som denne blir selvfølgelig ikke objektiv. Jeg, forskeren, gjør egne prioriteringer både i type spørsmål i intervju-fasen, og ikke minst, i utvalgs-, kategoriserings- og presentasjonsfasen. Thomas Arvidsson (1984) beskriver noen vanlige feilkilder i boka *Barneobservasjoner i førskole*: ”Tidligere erfaring og *forutinntatte holdninger*” kan virke forstyrrende (Arvidsson 1984, s. 49). ”Behov og motiv” kan være en feilkilde i observasjons- og fortolkningsarbeidet (ibid, s. 49). Motivet mitt for denne studien er å øke elevenes sangglede på alle trinn og å utvide lærerens register mht. repertoar, akkompagnement og metode. Jeg ønsker i tillegg en tilpasset opplæring og en sangaktivitet som dokumenteres i form av lydopptak. Dette vil trolig være med på å farge analysen og drøftingen av datagrunnlaget.

I det følgende vil presentasjonen av elevenes replikker være vesentlig redusert. Hvilke briller har jeg på når jeg velger ut og tolker elevenes utsagn? I

denne prosessen er jeg farget av de ti tusen musikktimene jeg selv har ledet i skolen. Jeg kjenner meg godt igjen i det barna forteller, og lar meg fange av replikker som finner klangbunn i det jeg selv står for, og som har dekning i krav fra LK06, variasjon i sangopplæringen, blikk på den enkelte og et rikt sang-repertoar.

Det bør stilles kritiske spørsmål rundt metodevalg, sannhetsgehalt og design i forbindelse med å spørre barn og unge om egen læring. Noen eksempler på slike spørsmål kan være: Hva vet elever om musikkopplæring i skolen? Snakker barna sant? Du får jo bare tak i elevenes versjon, hvorfor spør du ikke heller lærerne hvis du vil vite noe om musikkfaget i skolen?

Jeg ønsker å inkludere elevenes stemmer nettopp fordi jeg tror på det barna sier i et intervju. Disse stemmene formidler en like viktig "sannhet" om fenomenet sang i skolen som den de voksne kan bidra med. Eleven bør etter min oppfatning være den viktigste brikken i all opplæring i skolen og skal ha fokus i en kartlegging av deres virkelighet. I boka *Fra barns synsvinkel*, av Brit Johanne Eide og Nina Winger Eide (2003), kan vi lese at barn har blitt marginalisert i forskning om deres egen hverdag.

Å spørre barn om hva de mener om sitt eget erfaringsmiljø eller å invitere dem til å uttale seg om sine vurderinger om oppvekst og læringssituasjon i hjem, barnehage eller skole, har vært lite aktuelt innenfor dette perspektivet

(*ibid*, s. 23).

Det at flere parter legger ned innsats og tid, bør igjen føre til en endring i situasjonen. Det er derfor viktig at elever, lærere og forskere som deltar i en slik studie, ser praktisk nytte av eget bidrag. Hva denne nytteverdien eventuelt vil være, blir presentert i analysedelen av artikkelen.

I presentasjonen av funn vil noen av resultatene bli tallfestet. Når jeg for eksempel i neste avsnitt skriver at 9 av 10 elever synger i musikktimer, har jeg i hovedsak regnet andel ja- og nei-svar ut fra 64 grupper, og ikke 275 elever. Under intervjuet har gjerne én elev svart positivt, og de andre tre som oftest nikket, eller svart et bekreftende "ja". I presentasjonen har gruppen blitt kategorisert som én av 64 i ja-andelen. Hvis derimot elever motsa hverandre i en intern diskusjon, ble det siste felles svaret kategorisert. I den grafiske framstillingen av elevenes drømmer valgte jeg imidlertid å gå bort fra gruppen som en enhet for videre sortering. Grunnen til dette er at hver gruppe hadde i gjennomsnitt mer enn 3 ønsker, og alle var interessante og måtte således få plass i ulike kategorier.

Mine funn i studien

Elevers utsagn om opplevelser fra et skolefag viste seg å gi rikelig med komplekse data. Informasjon i form av et utall replikkvekslinger ble imidlertid

utfordrende å kategorisere i analysedelen. Elevene uttalte seg stort sett positivt om skole, opplæring og lærere. En hovedtendens er at nesten alle elevgruppene i studien forteller at de synger i skolens musikktimer. 40 prosent av gruppene begrunner faget sang i skolen med at de skal bli bedre til å synge. Elevene er meget konkrete når de forteller om hvordan sangopplæringen foregår, at de synger allsang i større kor, gjerne med CD-akkompagnement.

Innhold i musikktimer på 4. og 7. trinn i dag

Figur 1 presenterer en mulig forsiktig kvantifisering av svarene fra 4. og 7. trinn med 167 elever. Jeg har utelatt to trinn i denne første kvantifiseringen. Tallene fra 2. og 10. trinn med sine 108 elever, er ikke tatt med i figuren siden de er noe usikre mht. eksakt tallfesting av hvilke grupper som synger. Grunnen til dette er at kommunikasjonen med sjuåringer ga et nokså uklart bilde omkring omfanget av sang, mens elever på 10. trinn kommuniserte klart og greit, men at de sang lite. Den ene av de to skolene i min studie hadde ikke musikk på 10.trinn siden de hadde valgt å ha to timer pr. uke året før. Hos de eldste elevene i skolen tar teorien stor plass.

Søylene representerer derfor andel av positive svar fra de 41 gruppene fra 4. og 7. trinn i studien. 37 av 41 grupper, eller 90 prosent forteller at de synger i musikktimene i skolen.

Figur 1: N=41 grupper på 4. og 7. trinn forteller hva de gjør i musikktimene.

Figur 1 viser at 9 av 10 elever synger, og at sang er den dominerende aktiviteten blant 9 og 12-åringer i skolen i dag.

Ønsker for musikkfaget

Mitt femte spørsmål i intervjuene var ”Hva ønsker dere å gjøre og lære i musikk?” Det kan være relevant å tolke elevenes ønsker som deres mulige målsetting ut fra min studie. Elevenes ønsker gir gjerne motivasjon mht. læring.

En lokal læreplan skal ta utgangspunkt i lokale forhold og skal videre møte den enkelte elevs uttrykksbehov, forutsetninger og mål. Jeg vektlegger disse fordi *Kunnskapsløftet* pålegger lærere å tilpasse undervisningen:

Musikkfaget spiller en sentral rolle i en tilpasset opplæring i en inkluderende skole. Gjennom innhold og aktivitetsformer som søker å møte elevenes uttrykksbehov og gi rom for estetiske opplevelser, kan faget bidra til erkjennelse, innlevelse, utfoldelse og deltakelse (LK06, s. 137).

Hensikten med figur 2 er å antyde hvilke ønsker og drømmer elever fra 2.-10. trinn har. 275 elever forteller her om nærmere 200 ønsker. 132 elever, eller 48 prosent av 275 elever, formidlet et ønske om å lære å spille et instrument i skolens musikktimer. Kun 19, eller 7 prosent uttrykker et ønske eller har en drøm om å synge. Denne figuren vil kunne være en viktig referanseramme for norske musikk læreres prioriteringer av innhold og aktivitetsformer i musikk-timer:

Figur 2: N=275 elever fra 2., 4., 7. og 10. trinn forteller om drømmer og ønsker fordelt på kategoriene spill, dans, sang, lytting og komponering.

Studien gir et klart bilde av hvor vi er i dag, og hva elevene ønsker å lære i skolens musikktimer: Lærerne prioriterer sang, mens elever ønsker å lære å spille. LK06 krever en større likevekt mellom sang og spill, og i tillegg at læreren inkluderer dans, komponering og lytting. En nærmere kategorisering ut fra hvert enkelt trinn, slik jeg har gjort i den videre presentasjonen, vil gi musikk lærere relativt konkrete referanser for en egen lokal planlegging av musikk timer i tråd med nasjonale rammer.

Om å synge med 2. trinn

Elever på 2. trinn i Norge er eller fyller sju år når de møter på skolen om høsten. Nesten alle de 78 elevene på 2. trinn forteller at de synger i musikktimene på skolen. Sjuåringer forstår det ofte slik at de har faget musikk i skolen for å bli bedre til å synge. Elevene ser dessuten ut til å være i en ”god” alder for denne aktiviteten. De er for det meste glade i å synge, og de fleste synger sanger også mens intervjuet pågår. Verken elever fra 4., 7. eller 10. synger i løpet av intervjuet. Sjuåringene forteller følgende:

”Når synger dere?” spør jeg. ”Til maten, nei, Skipper’n (Når Skipper’n skal ha seg mat)” (2J4). ”Vi synger når vi drar hjem på dagen. (Elevene synger): Takk for i dag, gi meg en klem. (Og de legger til): Da danse vi skikkelig mye!” (2J4). ”Jeg tror det er fordi vi elsker å synge. Jeg tror det er for at vi skal bli flinke til å synge” (2J1). ”Vanskelig på slutten av sangene” (2J5).

Elevene observerer både læreren og vokalmetodikken, og de forteller dette:

”Lærerne bestemmer sangene. De bestemmer ikke når vi skal legge oss! Synes engelsksangene er litt vanskelige” (2H6). ”Hva gjør lærerne når dere synger?” spør jeg. ”Nei, de gjør ingenting. De dirigerer” (2I4). ”Hvordan lærer dere sangen og teksten?”, spør jeg. ”Vi synger den veldig mange ganger. Vi synger den mange ganger på rad, gjør vi. Lærerne har øvd seg på en måte. De har ark som de leser på. De leser veldig fort!” (2J2).

Elevene ”elsker å synge”, og de husker tekst og melodi godt. I flere av intervjuene bidrar jeg med første linje av en sang for å få elevene til å fortsette sangen. Barna er opptatt av at sangen skal ha korrekt tekst, og at jeg synger den versjonen de selv kjenner til. Sjuåringene korrigerer derfor ofte intervjuerens versjon av ulike sanger ved å si: ”Nei, den er ikke slik, nei, den begynner ikke slik!” (2I2).

Sjuåringene synger:

Matsang, Bæ, bæ lille lam, God-morgen-sangen, Klasesang, Sommer og skolefri, Det er friminutt, Stopp! Ikke mobb, I Mummidalen, Nå skal vi synge, Lille Theodor fra Finse, Ha-det-sang, Kua mi, Hurra for deg som fyller ditt år med to vers, En stjerne skinner i natt, På låven sitter nissen, Tenn lys, Juletrall, Limus i svingen/ Jul i svingen, Julesanger, Sankta Lucia, Vi tenner våre lykter, Blåfjellsang, den ellevte dagen i Blåfjell.

De synger også: *Fader Jakob* og *Lille Petter Edderkopp* på engelsk, og i tillegg *I can sing a rainbow*, *We wish you a Merry Christmas* og *Mary's Boy Child*.

Å synge allsang, eller å synge sammen i kor, er ikke motiverende for alle på dette trinnet. Noen elever ønsker et noe større individuelt fokus. På spørsmålet ”Synger dere?” svarer ei jente slik:

”Det er slik at jeg går til noen pedagoger og så lærer jeg å synge, og så kan jeg stå på scenen å synge. For, jeg er så glad i å synge jeg, så! Jeg har mikrofon hjemme. Jeg vil stå der alene” (2H5).

I min studie kjenner elever på 2. trinn 26 titler fordelt på et repertoar knyttet til dagsrytme og årstid. Dette repertoaret er større enn det vi finner for 4., 7. og 10. trinn. Lærerne på dette trinnet ser ut til å benytte CD-er med ferdig innspilt akkompagnement, singback, som støtte for allsangen. Vi finner ikke et felles repertoar ved skole H, I og J. Hver lærer har sitt eget repertoar. Læremidlene i musikk for 2. trinn, ser ut til å være en sangperm med kopier av sanger (2H og 2I). Læreren ved skole J akkompagnerer på gitar. Andre ganger har barna akkompagnement via CD eller internett med ”Smartboard”. Elevene forteller at de lærer sangene ved å repetere den. De fleste kan tekstene utenat. De synes engelske tekster er vanskelige. Dette er jo ikke en helt uventet utfordring for sjuåringer.

Om å synge med 4. trinn

I hvor stor grad gir elevene i denne aldersgruppen uttrykk for et ønske om sangopplæring? Alle de 24 gruppene med 97 elever på 4. trinn forteller at de synger i skoletiden. På spørsmål 4: ”Hva lærer dere i musikk?” trekker elevene gjerne inn hele bredden av musikalsk opplæring som de opplever i og etter skoletid. Elevene forteller at de spiller og danser etter skoletid i regi av den kommunale musikk- og kulturskolen i Trondheim, men ingen av de 97 elevene sier noe om sangopplæring utenom skolens musikkopplæring. Min studie kan derfor tyde på at det *er liten* sammenheng mellom det elevene forteller om aktivitet i skolens musikktimer, og den aktiviteten og den opplæringen elevene får i musikk- og kulturskole. I skolen dominerer sangen. Hvis man tolker resultatene i studien positivt, kan man si at aktiviteten i og etter skoletid utfyller hverandre. Min studie viser klart at elever på 4. trinn ikke deltar på sangopplæring i regi av musikk- og kulturskolen. Flere drømmer likevel om å bli sangere og artister:

”Jeg drømmer om å bli sanger, så. Det gjør jeg også (4B5). I tilfelle vi skal bli popstjerner og sånn. Kanskje vi skal bli artister når vi blir store? (4D6).

I de nasjonale rammene for sangaktiviteten etter 4. trinn finner vi at elevene blant annet skal beherske et sangrepertoar fra ulike sjangere og improvisere med stemmen (LK06, s 140). Det er ikke alltid gruppene synger eller husker at de har sunget ulike sjangere, og variasjonen mht. sangrepertoar er ganske stor. Elevene ved 4 av 5 skoler på 4. trinn husker bare å ha sunget noen få utvalgte sanger. Den ene skolen, skole B, har derimot hele 15 titler. I min studie fant jeg at 97 elever gjengir 22 titler. Jeg fant ingen felles sanger ved alle fem skolene, kun to sanger som to av skolene hadde felles: ”Stopp” Ikke mobb!” og ”Start some-

thing new”. Ingen titler er fra de store forlagenes læreverk eller sangbøker i musikk i skolen.

Studien viser at niåringene i Trondheim synger:

Vintersanger, Julesang, Klokka tikker, Matsanger, Velkommen til skolen, Stopp! Ikke mobb!, Ikke slå!, Når Skipper’n skal ha seg mat, Sång om friheten, Ha det bra, Bursdagssang, Barnas Blues, Refleks Frode, Sommerfuggel i vinterland, Lille Peter Edderkopp, Jordbærpike, Hode, skulder, kne og tå, Rosenborgsangen, Gutter og jenter, Aramsamsam, Start something new og Can you colour the sky.

Titlene finner vi ikke igjen i dagens læreverk. Vi finner ulike sjangere representert, men ingen av elevene forteller om kreativt arbeid med stemmen i form av improvisasjon. Sang er knyttet til daglige gjøremål i skolen på 4. trinn, som for eksempel det å spise lunsj. Det er ikke alle som liker å synge. Studien viser at relativt få niåringer drømmer om mer sang i skolen. De synes at det kan være en utfordring å lære seg nye sanger. Solister har en viktig rolle, forteller niåringer. De har merket seg hvordan utvelgelsesprosessen mht. sang i kor foregår: ”Og så velger lærerne fram vokalister som skal synge solo” (4A1). Elevene forteller gjentatte ganger om det å synge før maten: De har tid til en kort sang før de spiser. Ikke ellers. Noen elever er ”litt lei” av matsanger.

”Vi synger egentlig ganske sjeldent. Ja, vi gjør det egentlig veldig sjeldent, vi gjorde det egentlig mye før, men vi gjør det ikke så mye nå. Men vi har liksom ikke tid. Vi gjør det enkelte ganger i kroken” (4B4). ”Jo, bare i julen. Ja, i julen da. Maten. Da synger vi til maten” (4C1). Det er ikke så mange forskjellige matsanger som er veldig populære. Nei” (4B1). ”Hver gang vi har musikk, så synger vi. Hun synger en slik sang nesten hver gang, men den husker jeg ikke hva heter. Nei, husker den ikke” (4E2).

”Kroken” peker tilbake på et område eller en del av et ordinært undervisningsareal i norsk skole, og ikke et musikkrom. Elevene forteller at de har det travelt, men de synger likevel en god del i musikktimene.

Om å synge med 7. trinn

På 7. trinn finner vi igjen mange av de samme resultatene som for 4. trinn både med hensyn til andel sang i forhold til andre aktiviteter, og at hver enkelt lærer har sitt eget sangrepertoar. 12-åringene forteller ikke om at de eventuelt deltar ved sangopplæringen som den kommunale musikk- og kulturskolen gir. Åtte av de 17 gruppene på 7. trinn begrunner skolefaget musikk med at de skal bli bedre til å synge:

”Fordi vi skal bli sangere, musikere, bli flinke til å synge, få bedre stemme og lære forskjellige sanger” (7C2). ”Kanskje vi har musikk for å lære å synge, siden det er nesten det eneste vi gjør!” (7C6).

Min studie viser en noe negativ utvikling med hensyn til sangaktiviteten i skolen fra 4. til 7. trinn. På 7. trinn har antallet grupper som synger i skolen sammenlignet med 4. trinn, sunket noe. 3 av 4 grupper forteller at de synger, eller har sunget, en eller annen gang dette året. På mitt spørsmål: ”Synger dere?” forteller 12-åringene dette:

”Nei, vi har bare sunget på musikkrommet” (7F1). ”*Synger dere her?*” spør jeg. ”He, he, noen ganger, vi synger tror jeg bare i musikken. Ja. Faktisk” (7B6). Han, læreren vår, finner et par sanger (7G2).

12-åringer synger:

Grisen Tor, Lillebror Per, Vi tenner på musikk, Bæ, bæ, lille lam, Stopp! Ikke mobb!, Antijantelovsang, Kor e alle heltane, Splitter pine, Samme jord, Rudolf er rød på nesen, Jula er her, Hallelujah, Cheerio, You raise me up, Hallelujah og Blue suede shoes

I engelsktimer synger de: *Waltzing Mathilda, Summer lovin’* og *I like the flowers*.

Dette repertoaret finner vi ikke igjen i læreverk for trinnet. Matsanger som vi fant så mange av på 4. trinn, er definitivt ute på 7. trinn. På 7. trinn sier enkelte at musikk har begynt å bli ”litt kjedelig”, eller lite utfordrende. Kun 3 av 17 grupper forteller at de møter utfordringer i faget, ingen i tilknytning til sang. Noen gutter nevner spesielt at det kan være litt flaut å synge. Begrepet ”flaut” ble ikke nevnt av verken sju- eller niåringer.

Vi finner ingen spor etter opptak av sangaktiviteten i skolen på 7. trinn. Elevene forteller ikke at de synger flerstemt. En mulig feilkilde kan være at ingen av de sju spørsmålene gikk direkte på disse to kravene i de nasjonale rammene. Den tekniske utviklingen med digitale opptakere og PC-er med musikk- og noteprogram har tydeligvis ikke nådd fram til musikkrommet. Vi hører stort sett om hjelpemidler som tavle og kritt, store terninger, plansjer osv. Digitale opptakere ser ikke ut til å være disponible blant elever og lærere i denne studien.

En skole skiller seg ut. Ved skole G ser vi en nokså uvanlig trend: elevene har sang i mindre grupper på 20 elever, de synger i mikrofon, og læreren akkompagnerer selv. Ingen elever fra de andre tre skolene sier at de har en lærer som akkompagnerer allsang. Elever på 7. trinn forteller at sangen har en viktig rolle i engelsktimer, og at de har egne bøker med sanger i engelskfaget. ”Ja, da synger vi slike engelske sanger som står i boka” (7C7). De får lov til å velge sanger selv i engelsktimer. Jeg spør om elevene får velge sanger selv i musikk-

timene, og de svarer at de velger selv noen ganger, men at læreren er den som oftest velger repertoaret.

”Nei. Nei. Nei, læreren. Vi får bestemme litt sjøl. Ja, vi får bestemme.”
”Hvilken sang har dere bestemt sjøl i år da?” spør jeg. ”Halleluja”. Og
”You raise me up”. ”Hvilke sanger er det læreren er veldig glad i da?” spør jeg. ”Kor e alle heltane”, ”Splitter pine”. Men den kan han ikke selv (7G3).

De fire skolene med elever på 7. trinn har ingen felles sanger. Ved to av skolene har de én sang felles: ”Stopp! Ikke mobb!”, og ved to andre skoler: ”Halleluja”. I min studie finner jeg heller ikke på 7. trinn sanger fra ulike norske læreverk og sangbøker i musikk. ”Stopp! Ikke mobb!” er den eneste sangen som er felles med repertoaret fra 4. trinn.

Om å synge med 10. trinn

Intervjuene med de seks gruppene med 15-åringer på 10. trinn, viser at de eldste har relativt liten erfaring med å synge i skolen, og de synger sjelden med mikrofoner og benytter heller ikke sangbok. 3 av 6 grupper begrunner aktiviteten sang med at de skal bli bedre til å synge, men jeg finner ingen indikasjoner i min studie på at elever synger med bedre intonasjon og kvalitet på 10. trinn enn hva tilfellet er på 7., 4. eller 2. trinn. Sangfrekvensen ser ut til å være vesentlig redusert fra 2.-10. trinn. 15-åringene forteller at de synger sammen med ”Youtube.com” på nettet. Her finner læreren musikkvideoer med akkompagnement og også sangtekst i enkelte versjoner. 15-åringer i min studie synger: *Lift me*, *Long December Night* og *Forelska i lærer’n*. Om elevene på 10. trinn synger eller ikke, ser ut til å være avhengig av hvilken lærer de har:

”Når ga dere dere med å synge da?” spør jeg. ”Når vi ikke hadde Anne Mette lenger. Jeg har sunget” (U11). ”Har dere sunget mye?” spør jeg. ”Nei. Vi har spilt gitar. Danset. Mappa har vi også lagd. I åttende, om rockens historie” (U14).

Musikktimene på ungdomstrinnet ser ofte ut til å ligge konsentrert på kun to, og ikke alle tre trinn i ungdomsskolen. Flere skoler i Trondheim har musikk kun på 8. og 9. trinn. Kunnskapsløftet har sang som obligatorisk aktivitet på alle årstrinn, også 10. trinn: ”Hovedområdet omfatter praktisk arbeid med sang... på alle årstrinn” (LK06, s. 138). Elevene forteller at teorien får fokus, og sangen ikke prioriteres på 10. trinn. Elevene sier blant annet at å lære teoretisk kunnskap om musikk er årsaken til at faget er et skolefag. Vi ser dermed en utvikling fra det at elever på 2. og 4. trinn forteller at musikk er et ”sangfag”, til at det er viktig med musikk for å lære om musikkhistorie, sjangere og noter. Ingen på 10. trinn begrunner musikk som skolefag med at det er et ”avvekslingsfag” eller et morsomt fag, slik 12-åringer gjør i min studie.

Studien viser at ingen av femtenåringene tror sangferdigheter er et av kriteriene for lærerens karaktersetning. Elevene tror ikke at lærere setter karakterer i musikk kun ut fra faglig nivå. Enkeltkommentarene fra elevene på 10. trinn inneholder helt andre kriterier for en god karakter i musikkfaget enn de man finner i kompetansemålene for trinnet: ”øve inn og framføre et repertoar” (LK06, s. 142). Elevene opplever kravene slik:

”Å være med og prøve, være positiv, være aktiv, vise interesse, vise engasjement, prøve vårt beste, levere ting i rett tid, innstilling, høre etter, ikke bråke, holdning, gjøre det de får beskjed om” (U1).

Elevene på 10. trinn betrakter ikke planverkets kompetansemål i sang, som sier at alle elevene skal kunne: ”øve inn og framføre et repertoar”, som avgjørende for karakteren i musikkfaget.

Drøfting

Nasjonale rammer stiller en rekke krav inn mot aktiviteten sang i skolen. Vi finner disse innenfor både grunnleggende ferdigheter og i form av kompetansemål på de enkelte trinn. Alle elever skal synge på alle årstrinn. Elevene skal kunne uttrykke seg muntlig i musikk. Dette: ”innebærer å synge, komponere ved å eksperimentere med stemmen og delta i samspill og vokal framføring... kunne bruke digitale verktøy... og opptaksutstyr” (LK06, s. 139).

Alle elevene skal videre: ”delta i framføring med sang, improvisere over enkle stemmer, synge med fokus på intonasjon, eksperimentere med sang, synge unisont og flerstemt i gruppe og øve inn og framføre et repertoar” (LK06, s. 140-142).

Sangrepertoaret er fristilt i den nye planen. Hva forteller elevene om fritt sangvalg i dag? Denne studien tyder på at sangrepertoaret elevene opplever å ha sunget i perioden 2006-2009 verken berører kulturarven eller nasjonalsangene i nevneverdig grad. Læreren ser ut til å lede allsanger hun kan selv og mener passer best, uansett planverk, og med den nye planen står faktisk læreren nokså fritt. Hvis 5. trinns læreren liker å synge ”Splitter pine” av og med DumDum Boys, slik elevene forteller, ja, så gjør hun det. Det er ingen veiledende titler og så godt som ingen konkrete restriksjoner mht. repertoar i Kunnskapsløftet. Planverket ”tillater” alle sjangere på alle trinn i dag så lenge læreren passer på å variere i løpet av en to-tre-årsperiode.

I den forrige planen (L97) skulle alle norske barn lære sanger av Alf Prøysen i 3.klasse og Nasjonalsangene skulle innlæres i 5. klasse. På 1970-tallet hadde læreplanen (M74) en veiledende titteliste med blant annet ”Å leva, det er å elska”. Lærerne har nok gjennom de siste tiår sunget de sangene de har ment passet best, og de har ofte akkompagnert selv. Elevene forteller i flere av

intervjuene at akkompagnement er på en CD, såkalt "singback", også kalt "playback". Noen lærere akkompagnerer imidlertid også i dag selv, og elevene virker å være fornøyd med det: "Speller'n gitar da, eller?" spør jeg en elevgruppe. En 12-åring sier det på denne måten: "Ja. Han speller gitar og piano og alt mulig rart."

Hva skal til for å bringe sangopplæringen i norsk skole i takt med kompetansemålene i *Kunnskapsløftet*? Min studie kan beskrive en nå-situasjon mht. sang i skolens musikktimer. En slik aktuell og konkret beskrivelse av innhold og metode i musikkfaget kan gi musikk lærere holdepunkter og trygghet i egen fortolkning av kompetansemål i *Kunnskapsløftet*. Studien kan gi visse indikatorer på faktorer som kan ha betydning for hvorvidt elever får oppleve god og adekvat sangopplæring innenfor nasjonale rammer. Noen av disse faktorene ser, ifølge min studie, ut til å være lærernes utdanningsnivå, kjennskap til *Kunnskapsløftets* rammer, akkompagnementsferdigheter, metode- og innholdsrepertoar og til dels skolens ressursmessige rammer.

Drøftingen vil ta utgangspunkt i det elevene forteller om sang i skolen. Rammene vi finner i *Kunnskapsløftet* legger ingen begrensninger i forhold til lærerens valg av sangrepertoar eller metode, verken etter 2., 4., 7. eller 10. trinn. Kompetansemålet for sang etter 2. trinn, er for eksempel at elevene skal: "bruke stemmen variert i ulike styrkegrader og tonehøyder" (LK06, s. 140). Elevene skal videre delta i sangleker og framføringer.

Min studie har få elevsvar som kan gi holdepunkter for å kunne uttale seg om hvorvidt sangopplæringen er i tråd med kompetansemålene etter 2. trinn i LK06. Elevene forteller kort og godt at de synger for å bli bedre til å synge. Det ville være svært vanskelig å designe en studie som gir holdepunkter om hvorvidt alle kompetansemål for trinnet er nådd. Kommunikasjon med sju- og niåringer rundt begreper som imitasjon, improvisasjon, intonasjon og vokal framføring ville gitt usikre data for en videre analyse. Elevene svarer derimot helt konkret på hvorfor de synger, hva de synger, når de synger og sammen med hvem.

Studien viser imidlertid at elever synger i Trondheimsskolene, og at sang er hovedaktiviteten i musikktimene. Datagrunnlaget gir ikke grunnlag for å tallfeste hvor ofte de enkelte trinn synger, kun at aktiviteten avtar på veien fra 2. til 10. trinn. I studien kommer det fram at læreren bestemmer repertoaret, og at vi ikke finner et felles sangrepertoar fra lærer til lærer. Det ser ut som om elevene møter liten grad av variasjon av repertoar og innlæringsmetoder. Sangbøker brukes trolig i svært liten grad. Kun én av tre lærere akkompagnerer allsangen selv.

Funnene gir en indikasjon på at elever i norsk skole opplever svært ulik tilnærming til sang: Enkelte elever har et større repertoar og opplever en bredere metodisk spennvidde, noe som igjen kan føre til mer tilpasset sangopplæring. Den viktigste brikken med hensyn til om elevene synger eller ikke, ser ut til å være om musikk læreren selv prioriterer det å synge.

Studien viser at elevene synger og deltar i vokal fremføring, men utfordringer og læring i forbindelse med å synge ser ut til å være svært begrenset. Elevene husker en del sangtitler. Kun én av i alt 70 elever på 7. trinn forteller om lekse i sang. Denne jenta hadde en solistrolle i forbindelse med en framføring. Ingen av de 275 elevene uttaler seg om kartlegging, testing, vurdering, lekser, større utfordringer eller personlig utvikling i sangferdigheter i musikktimene. Elevenes fortellinger om innhold og metode ser ut til å variere svært mye, ikke bare fra skole til skole, men fra musikk lærer til musikk lærer ved samme skole.

Førstelektor Signe Kalsnes trekker fram lærerens fagspråk og tilbakemeldinger til elevene som viktige brikker i elevenes læringsprosess i sin artikkel i boka *Allmenn musikkundervisning* (Sætre og Salvesen 2010). Hun peker på at internasjonal forskning ”poengterer betydningen av konkrete individrettede tilbakemeldinger forstått som vurdering for læring” (ibid, s.85). Studien min kan tyde på at elever i Trondheimsskolen mangler underveisvurdering og tilbakemelding mht. sangkvalitet. Føringsene i Kunnskapsløftet krever individuell vurdering og tilbakemelding. Musikk læreren må sitte inne med kunnskap om den enkelte elev for å kunne gi tilbakemelding. Dette kan være utfordrende så lenge studien viste at kun én av tre musikk lærere på 7. trinn kom fra elevens ordinære lærerteam. De andre to arbeidet på andre team eller var innleid fra musikk- og kulturskolen.

Av egen erfaring ser jeg flere mulige årsaker til at individuell veiledning kan være en utfordring. Allsang i skolen praktiseres ofte i større elevgrupper. Denne rammen er komplisert i forbindelse med lærerens individuelle tilbakemelding og vurdering. Læreren må forholde seg til mange enkeltstemmer i mer eller mindre samklang. Hun klarer sjelden å lytte ut enkeltstemmer blant 50 ”korister”. Tilbakemeldingen kan derfor bli av generell karakter. En slik felles tilbakemelding vil ikke gi individuelle og utfordrende oppgaver for enkelte eleven, og heller ikke god nok motivasjon og veiledning for læring og utvikling innenfor sang.

Å kunne uttrykke seg muntlig

Signe Kalsnes, fokuserer i artikkelen ”Fagdidaktikk i musikk” i boka *Didaktikk for grunnskolen* (Halvorsen 2008) på hvordan vi skal forstå begrepet ”grunnleggende ferdigheter” i musikkfaget. Ferdigheten å kunne uttrykke seg muntlig er også skrevet inn i kompetansemålene i musikkfaget. Kalsnes tolker grunnleggende ferdigheter ut fra ulike perspektiver og at faglærere må praktisere innlæringen ”på det enkeltes fags premisser” (Halvorsen 2008, s. 257). Musikk lærere bør bruke tid og energi på å synge i musikktimene framfor å lese høyt.

I boka *Allmenn musikkundervisning* (2010), utdyper Kalsnes ”på fagets premisser”. I artikkelen ”Musikkfaget og de grunnleggende ferdighetene – noen perspektiver på kunnskap”, skriver hun at grunnleggende ferdigheter ”skal kunne inngå i musikkfaget og utvikles på fagets egne premisser, slik de politiske føringsene tilsier” (Sætre og Salvesen 2010, s. 37). Det vil derfor være viktig at

musikklæreren tar utgangspunkt i og fokuserer på eget fag når hun fortolker og praktiserer grunnleggende ferdigheter i faget. Musikklæreren bør ikke fortolke muntlig uttrykk i musikktimer som ”ensbetydende med tale” (ibid, s.37). Hun skal fortsatt være en dyktig pedagog som ser helheten, men som ikke opptrer som norsklærer.

I boka *Grunnleggende ferdigheter i alle fag*, av Traavik, Hallås og Ørvik (2009), fokuserer Eilev Olsen i en artikkel på klassesangen som en viktig muntlig aktivitet innenfor denne grunnleggende ferdigheten: ”Læreren må arbeide med å få elevene til å oppleve, og deretter forstå, at klassesang kan gi sterk fellesskapsfølelse dersom alle forsøker å gjøre sitt beste” (s. 229). Han formidler et ønske om å tone ned samtalen og diskusjonen med elever om preferanser innenfor musikk sjangere i sammenheng med muntlig aktivitet. Et eksempel på et av kompetansemålene i sang etter 4. trinn er: ”syng med fokus på intonasjon” (LK06, s. 140). Olsen framhever fellesskapsfølelsen framfor dette kompetansemålet i *Kunnskapsløftet*. Elever i studien forteller om flere lærere som trolig arbeider etter de samme prioriteringene som Olsen beskriver. Utfordringen for læreren vil ligge i det å balansere mellom å gi elevene en følelse av fellesskap og gi individuell rettledning og utvikling i sang.

I studien har jeg undersøkt om vi eventuelt finner igjen fortellinger om intonasjon, tonetreff eller det å syng ”rent” på 4. trinn i elevreplikkene, men jeg fant ingen spor etter konkret arbeid med gehør. Musikkpedagogene Aalberg og Olsen gir følgende eksempler på konkret arbeid med intonasjon i Bjarne Isaksens bok: *Musikk med leik. Leik med musikk* (2009): ”Utgangspunktet for å kunne ‘intonere’ bra er et godt utviklet gehør som gjør at man justerer seg inn til den pitchen man skal ha” (Isaksen 2009, s. 62). Dette vil kreve individuelt arbeid, utforskning, imitasjon og en bred erfaring med å syng i skolens musikk-timer. Studien gir få holdepunkter for at elevene synger med fokus på intonasjon.

70 sangtitler i 64 intervjuer

De nasjonale rammene gir kun vage indikasjoner på et mulig sangrepertoar i norsk skole fra 2. til 10. trinn: et variert repertoar av sanger, et sangrepertoar fra ulike sjangere, sanger og viser fra eldre og nyere tid og ulike sjangere med vekt på rytmisk musikk (LK06, s. 140-142). 2. trinn med sine 26 av totalt 70 titler, var den største bidragsyter av de fire trinnene som deltok i min studie. På 10. trinn bidro elevene med kun 4 titler fordelt på to skoler. Én av de 11 skolene i min studie, skole B med elever fra 4. trinn, bidro med hele 15 titler. Dette viser sannsynligvis at disse elevene synger mye, og at de med en slik erfaring kan ha større mulighet til bedre individuelle ferdigheter i sang.

Sangtitlene ved de 11 skolene var svært lokale, og studien ga ingen holdepunkter for et felles sangrepertoar i Trondheimsskolene. Elevene opplever en sangopplæring som i stor grad er basert på musikklærerens valg av repertoar. I LK06 finner vi at elevene skal arbeide med sangleker, framføring, talekor og

eksperimentering på 2. og 4. trinn, mens unison og flerstemt sang med improvisering og opptak trekkes inn som målsetting etter 7. og 10. trinn.

Elever på flere trinn vil trolig kunne oppnå kompetansemålene med dagens repertoar. Utsagnene i intervjuene tyder på liten sangaktivitet, og musikk læreren vil ha visse problemer med å vurdere sangkvaliteten til den enkelte.

Sangbok og felles repertoar

Ingen av skolene har et felles sangrepertoar, og det er heller ikke felles sanger på de fire trinnene i min studie. Jeg fant kun én felles sang ved to av skolene. Elevene i min studie har verken egne sangbøker eller elevbøker i musikk. Det virker derfor som om elevene har relativt liten innvirkning på valg av sangrepertoar. Lærerens transparente dominerer som læremiddel i sang. Verken læreverkene i musikk, eller de nyeste sangbøkene ser ut til å være styrende for hva elevene erindrer å ha sunget i skolen. Dette er i tråd med det musikkpedagogen Aslaug Furholt beskriver med hensyn til læremiddelsituasjonen i sang i skolen, ut fra en studie ved to skoler: "Elevane får ikkje egne songbøker. Dei får heller ikkje utdelt notar eller tekst" (Olsen og Hovdenak 2007, s.31).

Musikklærerens utdanning og status

I intervjuene forteller elevene at de danser det året de har en lærer som er glad i å danse, at de synger det året de har en lærer som er glad i å synge, og at de spiller det året de har en lærer som behersker det å spille. Det er også avgjørende mht. sangopplæring hvilket trinn eleven går på. Studien viser at elever på 2. og 4. trinn synger mer enn elevene på 7. og 10. trinn. En eventuell mangel på sang i skolen kompenseres *ikke* av privat eller offentlig sangopplæring etter ordinær skoletid slik tilfellet er for spilleopplæring.

En studie jeg foretok i 1990 blant 314 lærere viste at musikklærere ofte arbeider alene med musikkopplæringen ved en skole og har ikke alltid studiepoeng i faget (Bøe 1990). Kalsnes skriver i boka *Didaktikk for grunnskolen* (Halvorsen 2008) følgende om utdanningsnivået blant musikklærere:

I dagens allmennlærerutdanning er musikk ikke et obligatorisk fag. I den siste kompetansemålingen utført av Statistisk sentralbyrå 2005-06, viste det seg at halvparten av alle lærere som underviser i musikk på småskoletrinnet ikke har utdanning i faget. 35 % av musikklærerne på mellomtrinnet og 27 % på ungdomstrinnet hadde heller ikke musikkutdanning.

(s. 256)

Nettversjonen fra Statistisk sentralbyrå gir likelydende tall: Fire av ti lærere med musikktimer på timeplanen mangler utdanning i faget (SSB 2007). Dette kan gi en viss pekepinn om nivået på sangopplæringen i norsk skole.

Tallene forteller ikke hvor stor andel musikklærere som behersker det å synge selv, men gir likevel et visst bilde av elevenes muligheter for å få velge sanger og oppleve et variert akkompagnement i skolens musikktimer. Et mål bør

være at alle som underviser i et fag, skal ha studiepoeng i faget. For at elever skal få erfare en variert og tilpasset sangopplæring, vil det i tillegg til formell utdanning, også være vesentlig at læreren synger selv og kan akkompagnere på enten piano eller gitar.

Rapporter fra OECD fra 2005 viser til forskning som peker på hvor viktig lærerens fagkompetanse er for elevenes læring (KD 2008-2009, s. 48). Forskeren Anne Bamford (2008) poengterer også i sin bok *Wow-Faktoren*, hvor viktig kvalitet og utdanning er for kunstfagernes betydning og elevenes læring. Bamfords studie viser helt klart at en skolert, erfaren og ”god” lærer gir elevene den beste opplæringen. Det er vel ikke helt uventet at et fag ikke er tjent med at ufaglærte underviser. Skoleeiere bør derfor bidra til en utvikling som styrker den formelle kompetansen blant musikk lærere.

Betydningen av denne studien

Funnene i min studie viser viktigheten av å motivere elever og lærere til å synge mye og variert, noe som er i tråd med kompetansemålene i LK06. Studien angir også grunner for å motivere skoleeiere og skoleledere til å bidra til å øke den faglige kompetansen hos lærere som underviser i musikk og å prioritere fagets rammevilkår. Min studie ligger fritt tilgjengelig på internett og kan blant annet fungere som referanseramme for musikk lærerens semesterplanlegging, sang-repertoar og progresjon. Nettadressen er:

http://brage.bibsys.no/hist/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_9342

Valgene bør ligge i balansepunktet mellom nasjonale rammer, lærerens egne ferdigheter og være tilpasset elevenes kompetanse og ønsker. Elevene i denne studien kan bidra med nyttige innspill med hensyn til konkrete valg av repertoar og også i forbindelse med sangmetodikk. Lærere har repertoar- og metodefrihet i henhold til LK06, men mine data kan likevel gi nyttige innspill. De gir klare indikasjoner på hvilken metode elevene føler gir *lite* læring og få utfordringer. Elevene på 7. trinn gir følgende eksempler på svak metodikk, noe som igjen kan gå ut over motivasjon og læringseffekt:

”Læreren prater hele timen, vi synger allsang hele tiden, vi synger de samme sangene hver uke” (7B-G, min sammenfatning).

I denne artikkelen har jeg tatt utgangspunkt i elevenes perspektiv. Studien tar elevens stemme på alvor og prøver å vise den praktiske nytteverdien av å spørre og lytte til elevene. Musikk lærere skal vite at det er en inspirerende og motiverende prosess å spørre og lytte til svarene fra sangglade, kreative, modige og sprudlende elever! Et samspill mellom forsker, lærer og elev vil kunne bidra til å realisere både den nasjonale planen og elevenes ønsker og drømmer for musikk timer i skolen.

Litteratur

- Arvidsson, Thomas (1984): *Barneobservasjoner i førskole*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bamford, Anne (2008). *Wow-Faktoren. Globalt forskningskompendium, om kunstfagenes betydning i utdanning*. Oslo: Musikk i skolen
- Bøe, Odd-Magne (1990). *Hvilke holdninger har lærere til musikk, og hvilke faktorer har innvirkning på disse holdningene?* Trondheim: Trondheim lærerhøgskoles skriftserie
- Eide, Brit Johanne og Winger, Nina (2003). *Fra barns synsvinkel*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Goodlad, J. I. og Su, Z. (1992). Organization of the curriculum. I: Jackson P. W. (Ed) *Handbook of research on curriculum. A project of the American Educational Research Association*, New York. Macmillan Publishing Company
- Gryting, Tone (2008). *Elever med spesifikke språkvansker og deres skolesituasjon*. Oslo: Universitet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet, spesialpedagogikk, masteroppgave
- Hagholm Patricia (2001). *Några elevers uppfattningar om musikk och musikundervisning*. Linköping universitet, Grundskolläraryrprogrammet, 1-7. Lastet ned 1.12.2010 fra <http://www.uppsatser.se/uppsats/04566ee67b/>
- Halvorsen, Else Marie (red.) (2008). *Didaktikk for grunnskolen*. Bergen: Fagbokforlaget
- Isaksen, Bjarne (red.) (2009). *Musikk med lek. Lek med musikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Jørgensen, Per Schultz og Kampmann, Jan (red.) (2000). *Børn som informanter*. Antologi. København: Børnerådet
- LK06 (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Midlertidig utg. juni 2006. Oslo: Utdanningsdirektoratet
- KD (2008-2009). *Læreren. Rollen og utdanningen*. Stortingsmelding nr. 11 (2008-2009).
- Kvale, Steinar (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS
- Larsen, Ann Kristin (2007). *En enklere metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Løkken, Gunvor og Søbstad, Frode (1999). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Tano Aschehoug
- Olsen, Eilev og Hovdenak, Sylvi Stenersen (2007). *Musikk – mulighetenes fag*. Bergen: Fagbokforlaget
- SSB (2007). *Aktuell utdanningsstatistikk. Utdanning i Norge. Nøkkeltall 2007*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Lastet ned 15.5 2009 fra <http://www.ssb.no>
- Sætre, Jon Helge og Salvesen, Geir (red.) (2010). *Allmenn musikkundervisning*. Oslo: Gyldendal
- Traavik, H., Hallås, O, og Ørvik, A. (red.) (2009): *Grunnleggende ferdigheter i alle fag*. Oslo: Universitetsforlaget

¹ Elevintervju finner vi hos Gryting, Tone (2008). *Elever med spesifikke språkvansker og deres skolesituasjon*. Oslo: Universitet i Oslo, Utdanningsvitenskapelig fakultet, spesialpedagogikk, masteroppgave

²http://www.barnimagen.com/index.php/barnetmitt/innhold/tema/intervju_om_serien/intervju_om_seksuelle_ogvergrep_mot_barn Hentet fra internett 1.12.2010

³ I denne artikkelen har det vært nødvendig å normalisere elevenes dialekt slik at stoffet er tilgjengelig for flere grupper av lesere

⁴ Hver av setningene i presentasjonsavsnittet er gitt en referanse som er satt i parentes. Et eksempel er: "(4B6)", som viser til 4. trinn, skole B og gruppe nr. 6.

⁵ http://brage.bibsys.no/hist/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_9342

Hentet fra internett 18.11.2010